Mijn Heeroom: Mathieu de Brouwer

Luud de Brouwer*

Veel Brabantse katholieke families hebben een heeroom in de gelederen en dat geldt ook voor mijn familie. Hij was een broer van mijn vader en hij heette Mathieu (of Tjeu) de Brouwer. Ik heb helaas weinig actieve herinneringen aan hem omdat hij in 1966 vroeg gestorven is, toen ik zeven jaar oud was. Ik kan maar één herinnering naar boven halen: een bezoek aan hem toen hij in een ziekenhuisbed lag in het Missiehuis aan de Bredaseweg in Tilburg. Dat moet kort voor zijn onverwachte overlijden zijn geweest. In mijn ouderlijk huis lagen en hingen enkele voorwerpen die door hem uit de missie waren meegebracht, zoals een opgezette kleine krokodil of kaaiman, een zwart ebbenhouten beeldje met rieten rokje e.d.

Ik heb nagelaten om met name mijn vader uit te horen over zijn heerbroer. Oudere neven en nichten vertelden wel eens dat ze elkaar wel mochten. Dat heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat mijn vader ook een tijdlang een kerkelijke carrière ambieerde. Daar zullen ze op enig moment toch wel contact over hebben gehad.

Het verhaal dat volgt is daarom voor het allergrootste deel gebaseerd op documenten die bewaard zijn gebleven. De brieven die hij naar zijn ouders, zussen en een oom en tante schreef en de informatie die bewaard is gebleven in het archief van de congregatie dat bewaard wordt in het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in Sint Agatha.

De sociale context

Mijn heeroom is geboren op 21 januari 1908 en kreeg als doopnamen mee: Matheus Antonius Bernardus. In de geldende traditie is hij als oudste zoon vernoemd naar zijn overleden grootvader van moederszijde Mattheus Hovers. Zijn ouders en mijn opa en oma Bernard de Brouwer (geb. 1878) en Elisabeth Hovers (geb. 1881) trouwen in Tilburg op 27 september 1905. Zij waren beiden halfwees. Bernard had al jong zijn moeder verloren en Elisabeth haar vader. Mijn opa bouwt in 1906 een slagerij op de hoek van de Tuinstraat en de Telefoonstraat op nummer 58. Mijn opa en oma kregen negen kinderen waarvan een dochtertje overleed na tien maanden.

Foto van het hele gezin, waarschijnlijk genomen bij gelegenheid van het 12,5-jarig huwelijk in maart 1918. Mathieu staat naast zijn vader, mijn vader zit bij zijn moeder op de knie.

Uit de overlevering heb ik begrepen dat mijn opa geen goede ondernemer was. Het was hard werken en met name de vanzelfsprekendheid waarmee de fabrikantenklasse verwachtte dat je zo'n beetje dag en nacht voor ze klaar stond trok een zware wissel op het gezinsleven. Zijn temperament zat hem daarbij in de weg. Desondanks hebben hij en zijn vrouw het wel volgehouden, ook in de moeilijke crisisjaren en de daaropvolgende oorlogsjaren.

Jonge jaren van Mathieu

Een jonge Mathieu de Brouwer

In dit prille middenstandsgezin groeide Mathieu de Brouwer op. Hij ging naar de lagere school in de Antoniusstraat. Hij doorliep de lagere school zonder verdere problemen.
Tijdens zijn lagere schoolperiode moet hij in de ban zijn geraakt van het missiewerk. Hij gaat aansluitend naar de apostolische school van de Missionarissen van het Heilig Hart aan de Bredaseweg in Tilburg. Hij is dan 13 jaar. Daarmee neemt hij een voorschot op zijn verdere carrière. Volgens zijn persoonsformulier van de orde begint hij op 2 september 1921 aan de apostolische school.
Voor zijn toelating is een uittreksel uit het doopregister van de parochie 't Heike nodig met daarop ook het bewijs

van zijn vormsel. Hij ontvangt het vormsel op 10 april 1919 door de Tilburgse bisschop A.F. Diepen.

Klassenfoto van 5 mei 1919, genomen op het schoolplein van de lagere school in de Antoniusstraat. Mathieu de Brouwer staat helemaal rechts op de bovenste rij leerlingen met een kruisje boven zijn hoofd.

Van de lagereschooltijd is niet veel bekend. Bij het feest ter gelegenheid van zijn priesterwijding is er een levensloop gemaakt. Daarvan is een exemplaar bewaard. Daarin krijgen we een klein beetje inzicht in het kind Mathieu de Brouwer. Dat zijn overigens geen diepe inzichten, dat zou ook niet passen bij een levensloop, zeker niet van een kersverse priester. De teksten zijn gekleurd door de frivole en jolige bril van de opstellers met een religieus sausje.

Voor het overige is het vooral een veel kinderlijke onschuld en de bekende struikel en kapotte broek verhalen en ongelukkige uitlatingen op het verkeerde moment. Zijn vriend in die jaren is Toontje Hovers die om de hoek in de Telefoonstraat woont. Met z'n tweeën beleven ze wat avonturen: verkleedpartijen, spelen in het verboden gebouw van de Gildenbond dat vlakbij lag, het plagen van de hond van Biggelaar. Ze dienen samen de mis. Ze zitten ook samen op school en doen samen hun huiswerk. Dat loopt in de gaten bij de frater op school in de Antoniusstraat die vervolgens als commentaar op het werk van Mathieu schrijft: zie Hovers en op het werk van Hovers: zie De Brouwer. Hij is ook nog bij de padvinderij, voetbalt, gaat er op uit met de fiets en helpt bij het

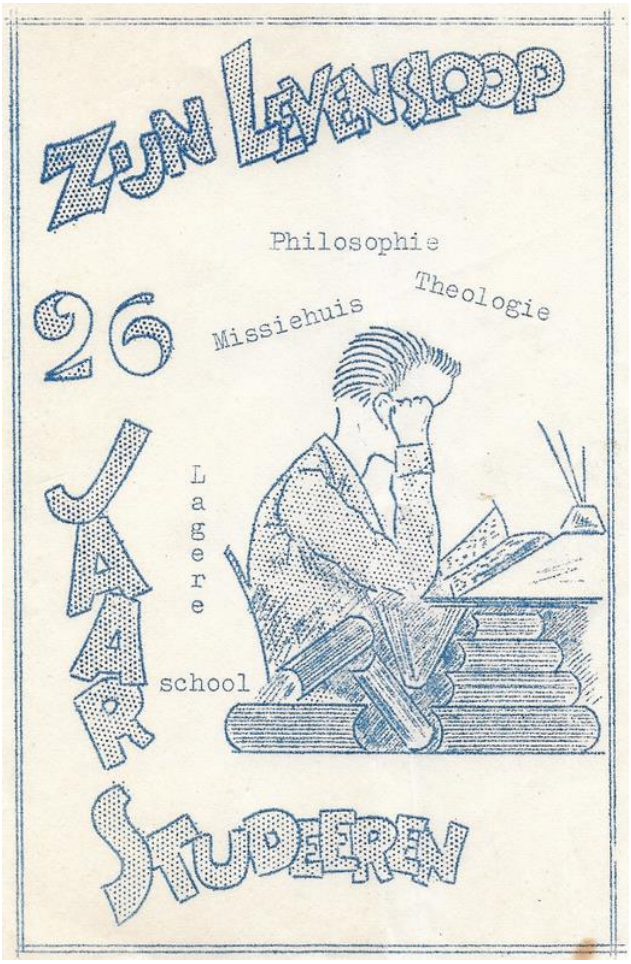

slachten thuis.

De motieven voor Mathieu om de keuze voor de apostolische school te maken zijn helaas niet bekend. Het feit dat hij ingetreden is en ook zijn hele leven met volle inzet het missiewerk heeft gedaan getuigt er in ieder geval van dat het geen verkeerde keuze is geweest. Zijn levensloop laat daar ook iets over los: *Na de Dyonisius school, Moest ook Tjeu vooruit, En hij koos 't verheven ambt, Van den priester uit, En dat hem 't ernstig was, Toont ons deze dag...*

Voor toelating tot de apostolische school heb je een referentie nodig van de parochie waar je vandaan komt. Uiteraard moeten je schoolprestaties navenant zijn want de opleiding staat min of meer gelijk aan een gymnasium. Intelligentie en doorzettingsvermogen waren belangrijke eigenschappen, maar zeker ook een praktische inslag als je voor missiewerk in aanmerking wilt komen. Een gezondheidsverklaring is eveneens noodzakelijk: de school, het internaat en later het missiewerk eisen een behoorlijke lichamelijke tol.
Als je aan al deze eisen voldoet volgt het toelatingsexamen. Na een succesvolle toetsing kun je beginnen als leerling op de apostolische school.
Er zijn nog wel enkele voorwaarden. De leerling krijgt een uitzetlijst waarop onder andere staat dat je vier volledige pakken, drie paar stevige schoenen en gymnastiekschoenen, handdoeken en tafelbestek mee moet nemen. De ouders draaien op voor het schoolgeld en kostgeld. Het is een particuliere opleiding en blijkbaar heeft de orde niet voldoende middelen om al die leerlingen te onderhouden. Dat is voor sommige ouders een hele opgave omdat het om aanzienlijke bedragen ging. Mijn opa en oma hebben mogelijk hulp ingeroepen van familieleden om bij te springen.

Het leven op de apostolische school

Het leven op de apostolische school is heel anders dan daarbuiten. Er gelden behoorlijk wat regels waarvan de belangrijkste is: volg de orde van de groep, de communiteit. Er is weinig gelegenheid om de tijd zelf in te vullen, de dag had een strikte indeling. Dat is ook logisch aangezien deze leerlingen op den duur kloosterling worden. Het eigenbelang is ten alle tijden ondergeschikt aan het gemeenschappelijk belang. Het dienen van God en de communiteit staat bovenaan de lijst. Er is ruimte voor spel en ontspanning maar meestal in groepsverband. Er zijn veel momenten van gedwongen stilte. Ze mogen tijdens het eten niet spreken: silentium. Tijdens de maaltijd worden teksten gelezen of voorgedragen en word je geacht daarnaar te luisteren. Dat gaat door gedurende

de hele schoolperiode en waarschijnlijk worden de regels in de loop van de jaren steeds iets strenger. Geen wonder dat niet elke leerling dat volhoudt en sommigen daarom stoppen met de apostolische school.

Heeroom heeft verschillende foto's van zgn. bieravonden die tijdens de vakanties werden gehouden. Deze foto is van 30 december 1926 en die keer was de bieravond bij zijn ouders thuis. Linksachter staat zijn moeder Elisabeth Hovers en rechts zussen Riet en Regine. Heeroom zit in het midden aan de tafel, met bril naast zijn zus Riet.

Boys will be boys. Bieravond bij Senden in de paasvakantie in 1927. Heeroom staat links in de goot.

Dagboek apostolische school

De leerlingen van de apostolische school schrijven bij toerbeurt in een dagboek een verslag(je) over een al dan niet opmerkelijke dag. Dat dagboek geeft een aardig beeld hoe het er op die school aan toeging. De leerlingen zaten daar intern en gingen alleen tijdens vakanties of bijzondere familiefeesten naar huis. Ze zaten daar met een doel en daar waren ze zich van bewust, ze leefden er ook naar. Van de andere kant waren het ook kinderen in hun puberteit en leefden ze op als er iets bijzonders gebeurde.

Klassenfoto schooljaar 1921-1922, eerste jaar Apostolische school. Heeroom staat 7de van links op de achterste rij en steekt wat uit boven zijn klasgenoten. De leraar is pater Peeters met 29 leerlingen.

Mathieu de Brouwer begint in september 1921 met de apostolische school. Op 13 september gingen de klassen naar de bioscoop de Nieuwe Koninklijke Harmonie om een film te zien over de missie van de paters van Mill-Hill. De 23ste van die maand delen de paters mee dat de leerlingen voortaan twee keer per week gymnastiekles krijgen. Dat nieuws ontvangen de leerlingen met gejuich.
De winter begint vroeg in 1921 en op 28 november is de vorst in het land en ligt er ijs op het kanaal. De leerlingen lopen naar het kanaal gewapend met appels en sommige met schaatsen.
De dag erna heeft het 12° gevroren en de leerlingen rekenen opnieuw op een uitstapje maar dat komt er niet. De paters zetten de cour onder water om daar een ijsbaan van te maken. Het vriesweer houdt aan en op 1 december is er weer een wandeling naar het kanaal waar prachtig ijs ligt. Pater Dekkers rijdt helemaal naar Hilvarenbeek. Steeds meer leerlingen willen schaatsen en pater schoenmaker heeft het er druk mee.

Op 5 december is het Sinterklaasavond. Er komt een Sinterklaas langs die de leerlingen bij zich roept en op passende wijze toespreekt. Nadat de Sint is vertrokken komen de pakjes van thuis aan de beurt.
Na de kerstvakantie komen de studenten weer terug op school. Drie van hen waren zo ziek dat ze het bed moesten houden. Er heerste een epidemie aangezien een week later veertien studenten ziek zijn. De ziekenzaal puilt uit en ook de paters blijven niet gespaard. Na een week bedrust en goede verzorging zijn de meesten weer op de been. Op 26 januari zijn er nog steeds zieken.
Als het weer het toestaat wordt er gevoetbald zoals op 28 februari 1922. De eerste warme dagen zijn aangebroken en dan is er tijd voor fysieke ontspanning. In het dagboek staat: *Dat wordt met een daverend gejuich ontvangen, en een uurtje later loopen we lustig achter de bal aan, om een kooltje* (sic) *te zetten, terwijl een blije leeuwerik in de blauwe lente lucht zijn eerste liedje zingt*.

De zomervakantie beslaat vijf weken en het nieuwe schooljaar start op 2 september 1922. Er zijn dan 28 nieuwe studenten wat het totaal op 99 brengt, verdeelt over vier klassen. Op 3 september *mochten we allen nog eens flink ons hart ophalen in 't rooken van sigaren en cigaretten maar 's avonds moest én 't geld én allerlei rookwaar ingeleverd worden*.

Klassenfoto schooljaar 1922-1923. Heeroom staat achter pater de Lange, centraal op de foto. De klas telt 26 leerlingen.

Sommige leerlingen laten hun creativiteit los op het dagboek. Zo schrijft een student over de week van 18-25 januari 1924: Niets - De dagen tikken voorbij als de droppels van een lekkend kraantje. Niets –

Klassenfoto schooljaar 1924-1925. Heeroom schreef hierbij "tertia". De klas telt 13 leerlingen. Mathieu de Brouwer staat in de achterste rij derde van rechts.

Deze foto kreeg van heeroom als bijschrift: Winter 1924-1925. Tuinhuisje "Wilderic". De leerlingen hebben een ontspannen blik en twee jongens hebben schaatsen aan. Heeroom zit in het midden met hoed en bril.

In de week van 11-18 maart 1928 schrijft heeroom zijn eerste bijdrage in de studentenkroniek. Een feitelijk relaas met een ietwat frivool einde: *… toch werden wij vrijdagmiddag 16 maart plotseling verrast doordat wij op wandeling mochten waarvan dan ook maar hartenlust genoten werd.*
Wandelingen waren voor de studenten een verzetje.

A. Schellekens schrijft in maart 1928 in maart een gloedvol verhaal over een omkering. De studenten hebben de macht genomen. Wat is er gebeurd: de studenten hebben hun werken ingeleverd en de paters hebben een dagtaak aan het corrigeren daarvan. Het is het laatste schooljaar voor die klas.
De klas is omgeschapen in een wanordelijk dooreenliggende boekerij. De leeraren zijn van hun machtigen troon gestooten, de monarchale katheder is voor een week in de lappemand gestopt. De republiek wordt uitgeroepen, de sociaal-democratie heeft de teugels van het bewind in handen, het doel is bereikt: égalité, fraternité. We voelen ons onaantastbaar in onze macht, wij zullen de lakens nu eens uitdeelen, terwijl Z.E.P Moderator met verdrietig gelaat op een houteren stoel in den hoek zit, en in stilte de werkwijze van het nieuwe bestuur gadeslaat. Zijn blik, vlammend als die van den hoogvliegende adelaar, is heden somber, en met rouw in het hart denkt hij terug aan zijn vervlogen glorie tijdperk.
De zwoegende klerken hebben met 12 man (1)48 werken te verbeteren gekregen. Het schrikbewind duurde van den 13en tot den 21en maart van het Jaar I der Vrijheid. De gansche week door hing er een dikke Londensche mist in de klas en de twaalf personen, die erin verdwaalt waren, kunnen het best vergeleken worden met zwartwalmende schoorsteenen van Machesters katoenfabrieken.
(…) Groot was de rouw toen de gelukkige dagen niet ongelijk aan een tweede Paradijs, ten einde waren gespoed.

< Heeroom aan het studeren in 1926.

Afsluiting apostolische school

Bij de familie is er weinig bewaard uit de periode dat heeroom in opleiding was. Gelukkig biedt het archief van de congregatie dat bewaard wordt in het Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in St.-Agatha uitkomst. Daar is het een en ander terug te vinden over zijn schooltijd.
Aan het eind van ieder schooljaar reikten de paters prijzen uit aan verschillende leerlingen. Heeroom kwam elk jaar aan de beurt, de ene keer voor wiskunde, dan weer voor het vertalen uit het Frans. Aan het eind van zijn laatste jaar, op 27 juli 1928, kreeg hij een eervolle vermelding voor gedrag en natuurkunde.

In het laatste jaar van de apostolische school komt het moment om de keuze te

maken voor de orde of toch een burgerleven. Het is voor de meeste studenten ongetwijfeld een relatief eenvoudige keuze, ze waren per slot van rekening niet voor niets deze opleiding gaan volgen. Voor sommigen is het ergens gedurende de opleiding aan de apostolische school duidelijk geworden dat de weg naar de missie of het kloosterleven niet aan hen besteed is. De paters van het Missiehuis volgen de ontwikkeling van hun leerlingen op de voet en er zijn regelmatig rapportages gemaakt over de vorderingen. Het toont aan dat de paters de opleiding serieus nemen. Niet iedereen is geschikt om als missionaris door het leven te gaan.

Op 13 juli 1928 maken de paters een rapport op over Mathieu De Brouwer. Het is een uitgebreide beschrijving van zijn persoon en karaktereigenschappen. De orde neemt niet iedereen aan en de selectie is streng. Allereerst staat er een oordeel over het gezin waar hij uit voort kwam: *gezonde familie van den netten middenstand en goed godsdienstig*.
Zijn gezondheid is goed en hij is stevig van gestel. Zijn temperament is niet uitgesproken maar gemengd. Zijn *verstandelijke aanleg is niet groot, doch wel voldoende*. Hij bezit een *krachtige wil*. Hij bezit een nobel karakter, *naar den strengen kant*. Hij is kalm en ernstig, gedienstig en zelfopofferend. Hij heeft idealen, is niet bang om moeite te doen en is gevoelig voor vernedering, vasthoudend van opinie en wat verlegen. Zijn aanleg voor studie wordt niet hoog ingeschat. Zijn soms mindere resultaten tijdens zijn examens wijt de opsteller van deze analyse *aan gebrek aan zelfvertrouwen en dan aan een zekere verlegenheid*. IJver en toeleg zijn goed en hij zal *best een bruikbaar priester worden*. Heeroom bezit een goede praktische aanleg en zijn algemene ontwikkeling is niet groot. Als hij de tijd krijgt is hij goed in wis- en natuurkunde en hij heeft aanleg voor de schilderkunst en kunst in het algemeen. Opmerkelijk: hij is wat *schommelachtig in het lopen*.
Dit alles leidt tot een gunstig advies. *Er is een stevige, gezonde godsvrucht en waar geloofsleven. Hij is vol opoffering en toewijding voor de gemeenschap. Voor Overheid en Paters was hij een zeer goede steun. Zeer gewild en bemind door zijn medestudenten oefende hij onder hen een zeer goeden invloed uit. Vurig verlangt hij naar het kloosterleven en met de beste verwachtingen kunnen wij gunstig adviseren hem die gunst toe te staan*.

Heeroom en de schilderkunst

Dat Heeroom schilderde blijkt uit een foto van hem in vol schildersornaat met penseel, palet en ezel. Van zijn hand zijn er ook enkele tekeningen en schilderijen bewaard gebleven. De laatste is uit 1961. Wat ik aan werk van hem in bezit had laat zien dat hij schilderde in de stijl van Jan Toorop.

Heeroom in schildertenue met palet en penseel voor een werk van zijn hand. Waarschijnlijk is de foto gemaakt in de Tuinstraat. De foto is uit augustus 1927 tijdens de schoolvakantie. Zie ook: http://duul58.blogspot.com/2008/12/mijn-oom-de-schilder-2.html.

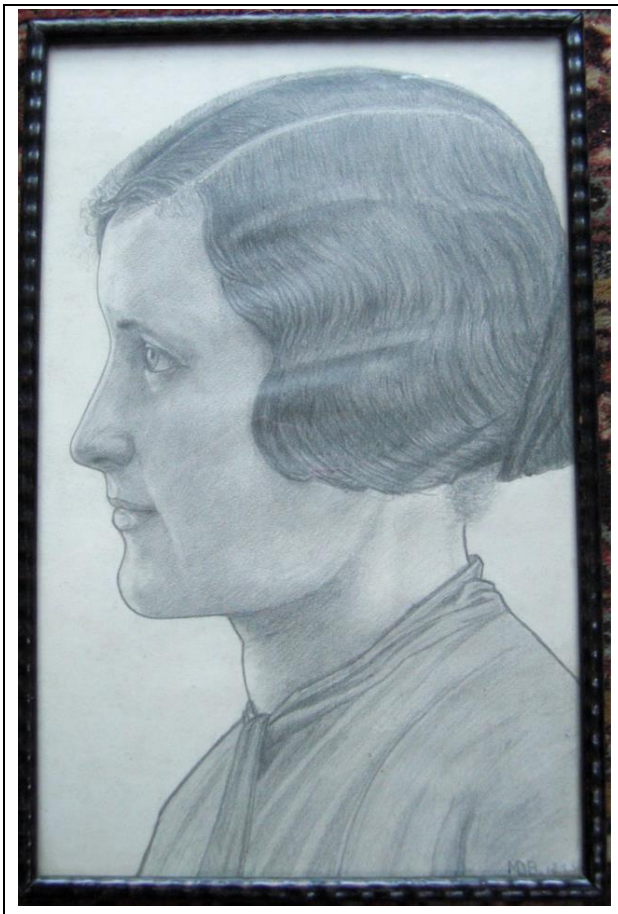

Vervolg en opleiding

Na het voltooien van de apostolische school zetten de leerlingen de verdere stappen in de richting van het priesterschap. Ze hebben tijdens hun verblijf op de apostolische school kennis gemaakt met het kloosterleven. Mathieu de Brouwer heeft in zijn tijd op de apostolische school al deze aspecten meegemaakt en neemt het besluit dat het kloosterleven voor hem de juiste keuze is. Hij zet de opleiding voort en verhuist in 1928 naar het huis Berg en Dal in Driehuis.

Een briefje van 6 november 1928 is gericht aan de familie de Brouwer en daarin bedankt de latere overste Johannes van Maanen hen voor hun *groote goedheid en gulheid, om ook mij nog zoo royaal te gedenken*. Mijn vader zei regelmatig: *God zal u belonen want ik heb niks*. Dat verwoordde de overste iets anders: *Ik hoop van harte dat O.L. Heer het u zal vergelden, heel bijzonder in den troost, dien Hij u moge laten smaken, een zoon te zien opgroeien tot een heiligen kloosterling en een hoogstaanden priester. Hij is al goed op weg. God zegent hem en hij zelf werkt edelmoedig met de genade mee.*

Voetbalelftal voor de "Belgenmatch" 1927/1928 Retorica. In de kroniek van de leerlingen staan diverse vermeldingen over voetballen tijdens vrije uren. Heeroom staat 7de van links.

De opleiding begint met het postulaat. Voor heeroom begon dat op 20 augustus 1928. De novicenmeester neem de nieuwe postulanten onder zijn hoede en hij test hen een maand lang. Als de postulant deze maand met goed gevolg afsluit dan ontvangt hij de kleding. Voor heeroom was dat dus op 20 september 1928. De kleding bestaat uit een zwarte toog met romeinse boord en een zwart wollen koord. Heeroom is vanaf dat moment herkenbaar als lid van de orde van

Missionarissen van het H. Hart, oftewel in het Latijn Missionarii Sacratissimi Cordis Iesu, afgekort MSC.
De postulant wordt dan novice en begint met het noviciaat, in heerooms geval op 20 september. De novicen leven een jaar lang als kloosterling in een afgesloten deel van het huis. Zij leven daar afgesloten van de buitenwereld. De novice werkt dat jaar aan studie. In de constitutie van de congregatie uit 1909 staat dat heel specifiek beschreven. De nadruk ligt op het bidden, het vormen van de geest, het bestuderen van de constituties van de congregatie, *het verbeteren der gebreken, het betoomen der driften en het aanwerven van deugden*. Dit jaar is duidelijk een belangrijke markering in het leven van een aanstaand lid van de congregatie. Hier word je op de proef gesteld en toetst de novicenmeester en andere begeleiders of de novice geschikt is om deel uit te maken van de congregatie.

De voortgang van de novicen wordt vastgelegd in rapporten. Een rapport van 16 januari 1929 vermeldt dat heeroom heeft gesukkeld met zijn knie maar dat zijn gezondheid verder in orde is. Zijn karakter staat omschreven als zeer bedeesd, verder gewillig, gedienstig en meegaand. Hij beschikt over een sterke wil: volhardend is het oordeel. Hij is ijverig en zeer godsvruchtig.
De novice schrijft vervolgens in zijn eigen woorden een brief waarin hij vertelt óf hij verder wil en waarom. Heeroom vraagt aan de pater Provinciaal om toegelaten te worden tot de congregatie. In zijn eigen woorden: *Gedurende het noviciaat is mij steeds duidelijker geworden welk een schoone en verheven roeping het is Missionaris van het H. Hart te zijn en welk een onverdiende genade, daartoe geroepen te worden*. Hij vervolgt: *doe ik u met vurige doch blijde aandrang tevens het verzoek mij op te nemen als lid van de 1e klas in de Congregatie der Missionarissen van het H. Hart*.
Het begeleidende rapport vermeldt dat heeroom in goede fysieke gezondheid verkeerde, wel een beetje nerveus, onrustig, over een gewone intelligentie beschikte, een goed oordeel bezat maar wel een beetje timide was in het openbaar verschijnen. Hij heeft ontwikkelpunten zouden we nu zeggen.
Heeroom doet zijn eerste professie op 21 september 1929 en legt daarbij drie geloften af, die van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid. Het is op dit moment tijdelijke gelofte voor een periode van drie jaar.

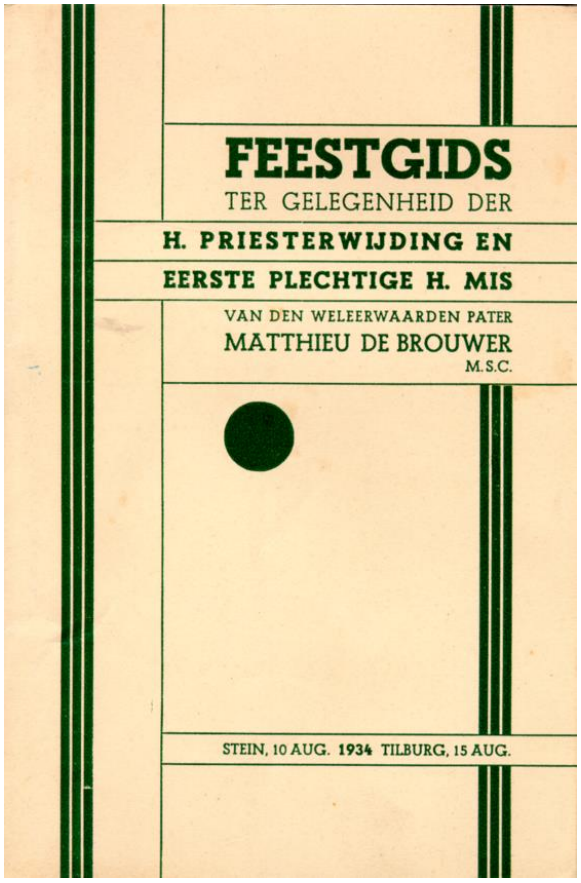

< Feestgids ter gelegenheid van de priesterwijding van heeroom. 1934.

Daarna gaat heeroom verder studeren in Arnhem en Stein. De resultaten van zijn examens zijn voor het grootste deel bewaard in het archief van de orde. Daaruit blijkt dat heeroom regelmatig een herexamen moest doen. Niet als enige overigens. Uiteindelijk rondde hij zijn opleiding ruim voldoende af. Heeroom ontvangt in Stein op 10 augustus en 17 december 1932 de kleine wijdingen op weg naar het priesterschap. Tussendoor legt hij op 21 september 1932 de eeuwige gelofte van armoede, kuisheid en gehoorzaamheid af. In het ondertekende formulier staat dat hij afstand doet van al zijn eigendommen, roerende en onroerende, die hij heeft meegebracht in de congregatie. Er wachten nog twee stappen op weg naar de priesterwijding: de wijding tot subdiaken op 23 december 1933 en een dag later de wijding tot diaken. Het begeleidend rapport zegt dat heeroom vooral een praktische intelligentie bezat en dat zijn aard meer meegaand was dan energiek. Hij ontwikkelt zich goed zowel op het gebied van moed als van succes. Vooral dat eerste was waarschijnlijk een belangrijke eigenschap in de wildernis van Nederlands Nieuw-Guinea. Hij is meegaand, geliefd bij zijn medebroeders en behulpzaam. Zijn superieuren hebben een goede indruk van hem en hij mag de hogere wijdingen ontvangen. Het slotstuk van zijn opleiding is zijn priesterwijding op 10 augustus 1934 in Stein. Hij celebreert zijn eerste heilige mis op 15 augustus 1934 in zijn parochiekerk van ‘t Heike in Tilburg. Dat moment is vanzelfsprekend groots gevierd door de familie.

MISSIE
Voor het vertrek

< Heeroom vlak voor zijn vertrek in 1935.

Met de uitzending naar Nieuw-Guinea aanstaande is het gebruikelijk om een testament op te laten maken voor het geval hem wat zou overkomen. Van heeroom zijn er drie versies aanwezig in het archief van de congregatie. De eerste dateert van 12 augustus 1935 toen hij bij notaris Hoeckx in Tilburg zijn testament opmaakte waarin hij tot enig en algemeen erfgenaam aanstelde de stichting Missiebond van het Heilig Hart. Deze organisatie was verantwoordelijk voor de missie in Nederlands-Indië.

De andere versie zat in een envelop van het missiehuis en daarin laat hij de helft van zijn bezit na aan zijn broers en zusters en de andere helft zoals hiervoor beschreven. Mocht er tijdens zijn uitzending iets misgaan dan was dit geregeld. Dat zal ongetwijfeld een standaardprocedure zijn geweest bij de orde.

De reis naar Nieuw-Guinea

Op 11 oktober 1935 vertrok hij voor de eerste keer naar Nederlands Nieuw-Guinea met de MS Tawali vanuit de haven van Amsterdam. Hij reisde met nog vier andere missionarissen: pater Franc Kowatzki uit Bischofsburg (zijn 2de reis), Pater Jac (Jacques Pierre Gerard Marie) Jacobs uit Venlo, pater Jac (Jacobus Petrus Gerardus Cornelis) Akkermans uit Oosterhout en pater Antonius van Lith uit Erp. De laatste drie zaten samen met mijn heeroom in het Missiehuis in Berg en Dal.

Heeroom hield een soort fotodagboek bij van zijn reis. Het was voor drie van de vier paters aan boord een heel bijzondere gebeurtenis. Zij waren nog nooit zover van huis geweest en dat moet een enorme indruk gemaakt hebben. Van de reis is een aardige serie foto’s op de boot.

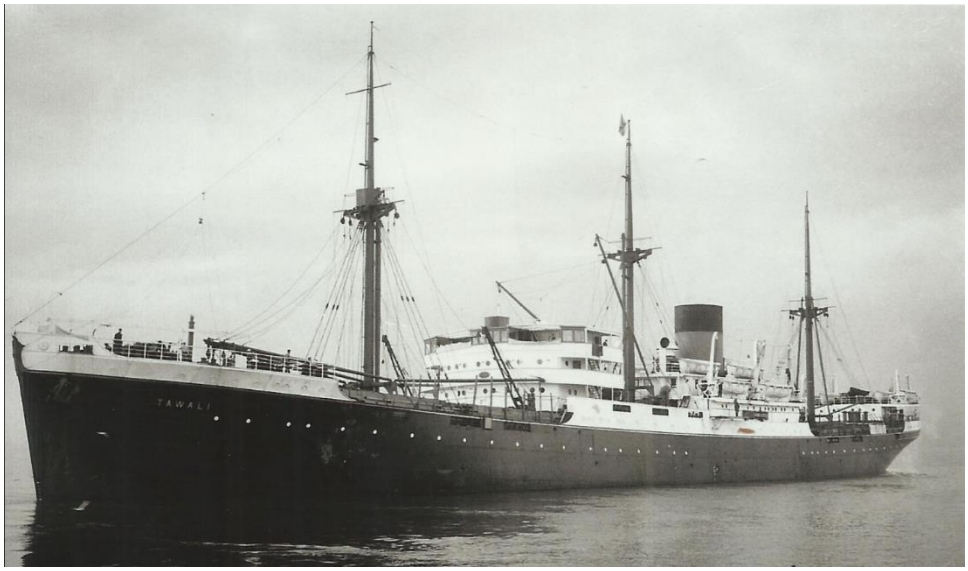

MS Tawali.

Kijkend naar de kust van Spanje vanaf het dek van de MS Tawali. 1935.

Lezend op het dek (links) en bezig met het golfspel aan boord van de MS Tawali. 1935.

In november 1935 komt het gezelschap aan in Soerabaja. Daar stappen ze over op de S.S. Pahud. Daarmee varen ze verder richting Nieuw-Guinea.
Tijdens hun verblijf op Java maakt het gezelschap enkele uitstapjes. In Tjilatjap bezoeken ze de pastorie waar enkele van hun medepaters de boel bestieren.
De reis gaat verder en na stops in Makassar op Celebes en Langgur op de Molukken komen de missionarissen aan op de plaats van bestemming.

De kroniek van Merauke meldt dat heeroom op 24 december met zijn metgezellen op de missie arriveerde: *P. de Brouwer zal zich vooreerst inwerken in taal en volk.*

De eerste kennismaking

Op 25 december 1935 schrijft hij een kaart naar het thuisfront. Hij zit dan in Merauke aan de zuidkust van Nederlands Nieuw-Guinea waar hij zijn werkzaamheden begint. Het is kerstmis en heeroom beschrijft wat hij daar ziet. Dit zijn zijn eerste indrukken en observaties. De kaja-kaja's (inheemse bewoners) zijn van heinde en ver naar de kerk gekomen, sommige twee dagreizen ver. Ze slapen allemaal rondom het huis en op de veranda van het huis. Op kerstdag komen de dorpelingen uit de omliggende dorpen zalig kerstfeest wensen met muziek en dans. De voorzijde van de kaart is een afbeelding van een Kaja-Kaja in vol ornaat. En *zoo loopen er hier 10 tallen rond*. Het moet een bijzondere ervaring zijn geweest om dat belangrijke katholieke feest te vieren, zo ver van huis, in een totaal andere wereld. Het zal een mooie en hoopgevende start zijn geweest.

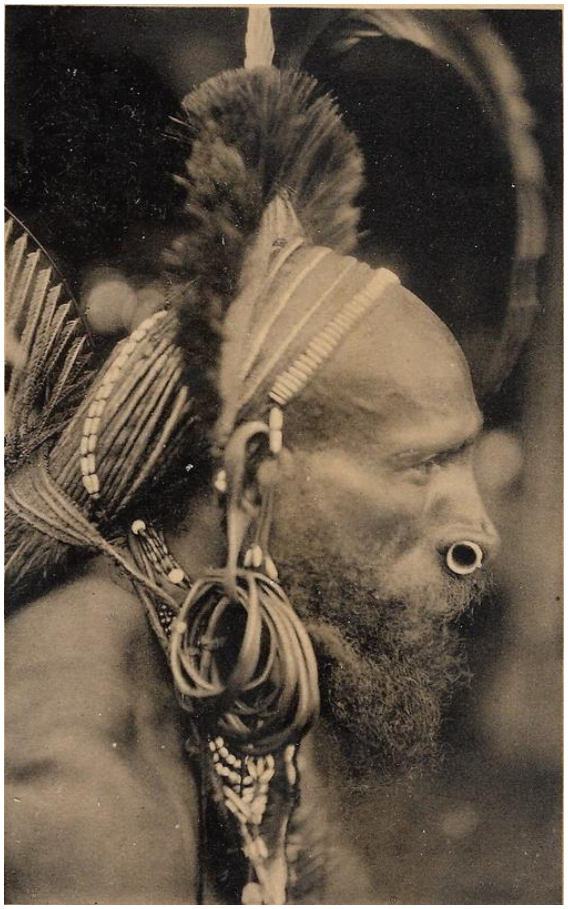

Op 16 januari 1936, nog geen maand aanwezig in Nieuw-Guinea, schrijft hij een brief naar zijn oom Frans Hovers en tante Petronella Heerkens (tante Pietje). Zij woonden in de Tuinstraat op nr. 69. Hij was een broer van zijn moeder. Frans Hovers was architect en heeft diverse fraaie panden op zijn naam staan. Hij en zijn vrouw bleven kinderloos na het verlies van een zoon op driejarige leeftijd in 1908. Deze zoon heette ook Matheus, net als heeroom, en was eveneens vernoemd naar de vader van Frans Hovers. Het waren vrome mensen want ze steunden verschillende priesters in opleiding en vanzelfsprekend ook hun heerneef Mathieu. Vandaar dat er verschillende brieven uit Nieuw-Guinea zijn verstuurd naar ome Frans en tante Pietje.

Heeroom beschrijft zijn eerste indrukken van zijn missiepost. Hij heeft het druk gehad om wegwijs te worden en is daarom weinig op zijn kamer geweest en veel onderweg in Merauke. Nu is hij bezig om het Maleis onder de knie te krijgen. Dat moet snel gebeuren aangezien zijn twee mede-pastoors op reis gaan. Pater Verschuuren gaat eind januari voor drie maanden het binnenland in en de pastoor van Merauke die ook toezicht houdt op de scholen in het gebied, gaat op inspectie en is dan ook een maand of twee afwezig. En dan komt het op heeroom aan om Merauke draaiende te houden. Hij beschrijft de omstandigheden waaronder de missionarissen hier hun werk moeten doen. Op dat moment is het regentijd. *In Holland is het lekker koud, doch hier is het nu of snik heet, of het regent met emmers tegelijk*. Al dat water zorgt voor extra hindernissen als je moet reizen: er liggen overal moerassen en de rivieren, en dat zijn er vele, zijn in de regentijd soms 700-800 meter breed. Zonder bruggen of boten kun je dan heel moeilijk de oversteek maken. Het is voortdurend improviseren en vooral niet te strak in een schema werken. Sommige *tourneé's* beslaan afstanden van 1200 km en onder deze omstandigheden zijn dat enorme uitdagingen.

"Slaafje"
In de brief van januari 1936 schrijft heeroom aan zijn oom en tante: *Wat het slaafje betreft dat ik op uw kosten kan doopen, daar zou ik graag tot Paschen mee wachten, want dan zijn er gewoonlijk de doopfeesten en dan zit ik zelf ook 'n beetje beter in het werk in*.
Het woord slaafje is in dit verband merkwaardig gekozen. Natuurlijk bestond slavernij al 70 jaar niet meer, maar deze terminologie laat zien hoe deze donateurs over de natuurvolkeren dachten. Of heeroom deze term zelf ook gebruikte in het dagelijks leven weet ik niet. In de documenten die ik heb gelezen, is er verder nooit meer sprake van. Het kwam vaker voor dat

weldoeners de kosten voor een doop betaalden en daarmee soms zelfs het recht kregen de dopeling een naam te geven.
Heeroom vertelt in 1937 opnieuw over de kleine Matheus, *die ik voor u gedoopt heb*. De naam is zeker een verwijzing naar het zoontje dat oom Frans en tante Pietje hebben verloren in 1908. De jongen maakt het uitstekend en is *zo vet als een varken*. *Zijn vader en moeder hebben nu ook de kleeren aan getrokken en komen nu ook naar het godsdienst onderricht*. Later maakt heeroom een foto van Matheus.

Matheus zit in het midden met links zijn broer Hubertus en rechts zijn broer Andreas. 1938.

In de brieven aan tante Pietje, oom Frans is in 1944 overleden, van na de oorlog heeft hij het nog over Matheus. Dat is dan inmiddels een volwassen man geworden.
In 1951 keert heeroom terug uit Nederland en schrijft in mei aan tante Pietje dat hij *de voetbal, vis angels, en kler*en *die ik voor Matheus heb meegenomen* heeft toegezonden. Zelf is hij nog niet in het dorp geweest waar Matheus nu woont. Volgens de pastoor daar geniet het hele dorp van de voetbal.
In juli 1953 schrijft hij aan tante Pietje dat hij Matheus heeft ontmoet en hem de kleren heeft gegeven en enkele tennisballen. Hij heeft toen ook verteld van wie hij dat gekregen heeft *want hij is onderhand zo groot, dat hij dat al zo'n beetje kan begrijpen*.
Hierna stopt de berichtgeving over Matheus.

De kleine Matheus achter de trom op een groepsfoto met schooljongens van Wendoe. 1938.

In een brief uit juli 1937 beschrijft heeroom de gebrekkige verbindingen tussen de verschillende vestigingen in Nieuw-Guinea. Hij klaagt ook over de langzame vordering van het missiewerk in het bekeren van de inheemse volken. *Werk is hier nog genoeg, doch het gaat heel langzaam, omdat de menschen zoo geweldig dom zijn en vasthouden aan de oude dingen*.

Pastoor in Moeting

Dan verandert het leven voor Heeroom. Hij is bijna twee jaar in Nederlands Nieuw-Guinea aan het werk en blijkbaar heeft hij genoeg geleerd om zelf de leiding te nemen over een statie, een soort parochie, maar dan heel erg uitgestrekt. Op 12 november 1937 komt het bericht dat op 5 november Pater Nooy verdronken was in de kleine kali (rivier) Malè naast de kampong Boha. Heeroom krijgt zijn eerste benoeming in de statie Moeting.

In 1938 schrijft hij over zijn nieuwe standplaats en verantwoordelijkheden. Het gaat opnieuw over de uitgestrektheid van het werkgebied en de problemen die er zijn te overwinnen tijdens de reizen. *De fiets kan men hier wel op stal zetten. Tijdens de regentijd kan ik mijn dorpen alleen bereiken met een uitgeholde boomstam, vervolgens te voet*. Zijn verst verwijderde dorp ligt op drie dagen met de prauw en drie dagen te voet door de bossen. Vanuit Moeting liggen zijn dorpen in twee richtingen. Om al die dorpen te bereiken maakt hij twee patrouilles van ieder veertien dagen. *Elke avond kan ik een dorp bereiken, behalve 2 keer met ik in 't bosch slapen, omdat de dorpen 2 dagen van elkaar liggen*.

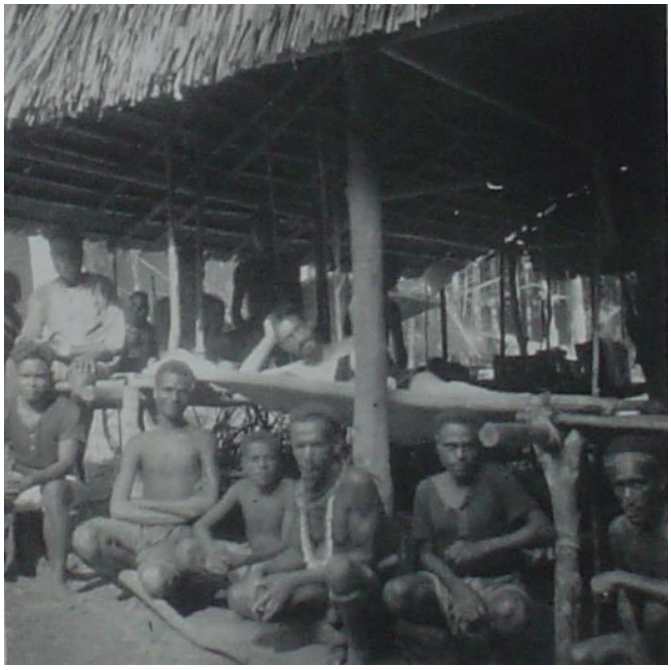

< Heeroom in bivak tijdens een van zijn reizen.

De logistiek voor een dergelijke tocht is niet gering. *Voor zoo'n tocht moet alles mee gedragen worden in leege petroleum blikken, zoodat ik altijd 'n 10 à 12 tal dragers of roeiers noodig heb die betaald worden in tabak, kleeren, ijzerwerk als messen, bijlen etc. Elke dag verdienen ze zoo ongeveer 10 à 12 cent, wat ik op 't eind van de 14 daagsche tocht verreken.*
Hij heeft dan ook een behoorlijk magazijn in gebruik waar hij die spullen verzameld.
Voorraadbeheer is belangrijk aangezien de aanvoer van nieuwe spullen niet altijd betrouwbaar is. Heeroom zit soms vier of maanden te wachten op nieuwe voorraad uit Merauke.
Door de uitgestrektheid van zijn statie is hij meer onderweg dan dat hij in zijn huis zit. Om het nog gecompliceerder voor hem te maken herbergt zijn werkgebied drie verschillende stammen met elk hun eigen taal en gebruiken.

Foto uit 1957 van een andere reis. Heeroom op het achterhoofd gezien in een prauw. >

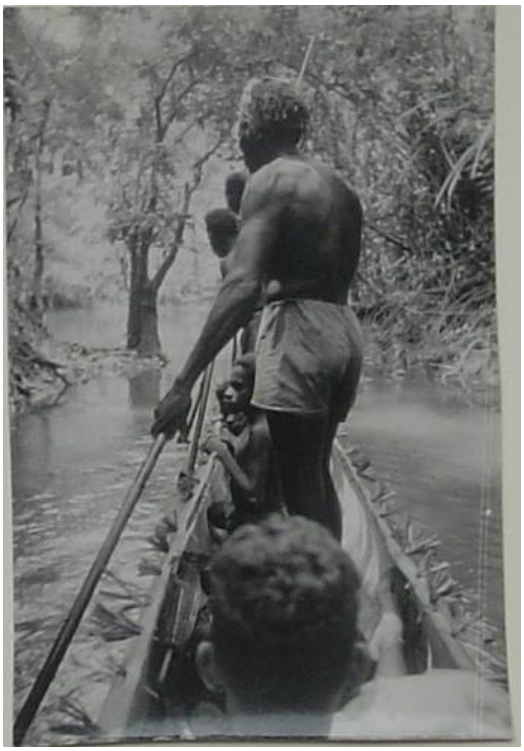

Op 2 februari 1939 schrijft Heeroom vanuit Moeting naar zijn ouders en broers en zussen. Hij zit een paar weken vast in Moeting vanwege verplichtingen. Pater Provinciaal komt half februari langs, waarschijnlijk op inspectietocht, en vertrekt daarna naar Tanah-Merah om Pater Meuwese te bezoeken. Heeroom wil graag mee *want al is Kees Meuwese mijn buurman ik ben er nog nooit geweest, vanwege de afstand en vooral de geweldig lastige verbinding*.
Heerom schuwt het schokeffect niet want hij schrijft aan het thuisfront: *In Moeting pas weer een vrouw vermoord en een half doorgezaagd met een parang (een groot soort mes), in een der Digoelkampongs hebben ze zich weer eens goed gedaan aan een menschenboudje etc. etc.* Er zit bitterheid en frustratie in de brief als Heeroom schrijft: *Ze schrijven tegenwoordig wel heel mooi over N. Guinea, doch de regeering doet hier niks, dan alleen de Missie dwars zitten, ofschoon de regeering alles aan de Missie te danken heeft*.

Over zijn eigen eten, voornamelijk uit blik, is heeroom kort: *trouwens al dat bliketen staat op den duur tegen*. Niet gek want in dat snikhete en benauwde klimaat domineert de Hollandse pot: *Cornbeaf*, blikken varkenskoteletten of ossenlappen, bruine bonen met spek, reuzel, boter, meel, rijst, blikken kaas, gerookt vlees, groenten, zuurkool met spek, rode kool met rolpens etc. In de kampongs van Digoel vult hij het aan met lokaal voedsel, oebi (yams), patatas, mais, pisang, eieren etc. Er is gelukkig voldoende eten.

In de ruim drie jaar dat heeroom aan het werk is in Nederlands Nieuw-Guinea en heeft hij veel bijzondere ervaringen meegemaakt. Toch schrijft hij nog steeds vol verwondering over de belevenissen tijdens zijn reizen in de jungle. Tijdens zo'n tocht komt hij een groep tegen die zijn drager riep. De groep blijkt op de vlucht voor een stam die nogal bloeddorstig is. De groep bestaat uit acht mannen, drie vrouwen en twee kinderen. Dat stelt heeroom gerust want dat betekent dat ze niet op een *sneltocht* zijn. Dan nemen ze namelijk geen vrouwen en kinderen mee. De groep is op zoek naar de pastoor waar ze al veel over hadden gehoord. Bij hun stam sterven veel stamleden en ze zoeken ondersteuning. De drager die hun taal verstaat heeft eerder met deze stam te maken gehad bij het ruilen van kinderen. In sommige stammen worden wel kinderen geboren en in andere stammen niet of veel minder. Om de stam in stand te houden ruilen ze kinderen. Die kinderen worden volledig opgenomen in de nieuwe stam en als stamlid beschouwd.
Heeroom stuurt van alles naar het thuisfront uit de missie. Ik kan me o.a. nog herinneren dat we jarenlang een opgezette baby alligator in huis hadden.

Op 29 december 1939 schrijft hij zijn laatste brief voor de oorlog naar zijn oom Frans en tante Pietje. Hij weet dan dat de oorlog in Europa is begonnen en zegt dat het laatste nieuws daarover dat hem ter ore kwam uit oktober stamt.
Zijn beschrijving geeft vooral een beeld van het leven van een blanke man in een totaal andere wereld. Hij spreekt zijn verwondering uit voor de natuur waar hij in leeft: *… doch in de natte tijd stijgt het water een meter of acht zoodat alles onderloopt en alleen de heuvels boven water uitblijven. U begrijpt dat het een mooi gezicht is en men krijgt werkelijk een idee van een oerland, zoo groots en rijk is alles*.
Het reizen verschilt aanmerkelijk in de droge en natte tijd. In de droge tijd loopt hij veel *omdat de geweldige grasvlakten dan droog staan en men alleen zorg heeft om over de kalis* (rivieren) *te komen*. De natte tijd heeft het grote voordeel dat de vele kronkels van de kali's niet gevolgd hoeven te worden en de bochten kunnen worden afgesneden. Dat scheelt veel tijd. Zo is er een tocht die nu vier uur duurt *waar men anders anderhalven dag over doet*.
Hij heeft net een nieuwe prauw opgehaald in een kampong aan de kali Bian. *Het is natuurlijk maar een uitgeholde boomstam, doch zoo breed dat ik er met de luie stoel in kan zitten en een goede 15 meter lang*. Hij is inmiddels de ervaren reiziger die weet wat het is om in het oerwoud van Nederlands Nieuw-Guinea onderweg te zijn. *De prauw is licht om te roeien en ligt stabiel, zoodat hij niet te veel schommelt*. Hij heeft de prauw met de bewoners ingezegend die voor die gelegenheid de prauw beschilderd hadden en versierd met paradijsvogelveren.
Dit keer heeft heeroom het niet meer over blikvoer maar over vers eten. In de droge tijd verzamelt de vis zicht in de dan smalle rivieren en plassen en is daardoor makkelijk te vangen. Er zijn ook veel eenden en ganzen waar hij op jaagt, *soms wel dat ik er met één schot tien of twaalf heb*.

^ *Heeroom kijkt over een bamboe omheining naar een kasuaris.*

In de natte tijd zijn de vissen een stuk lastiger te vangen maar dan beschikken de kampongs gelukkig over varkens en kasuarissen *omdat al het wild op de hoogere stukken grond en eilandjes bijeengedreven wordt door de stijging van het water*. Verder zijn er volop soorten ananassen, bananen en andere Indische vruchten. De kinderen gaan die na school vaak voor hem halen. Hij heeft ook een eigen tuin met o.a. een *apelesienenboom* die voor het eerst vrucht draagt, en andere vruchtenbomen en *groentenbedden*. Als de groenten op zijn gaat *de kok een eindje het bos is en vindt wel een of andere boom, waarvan het blad goed is voor groenten*.

Hij heeft olienootjes geplant *daar is een heerlijke saus van te maken voor bij de rijsttafel*. Verder heeft hij kapokstruiken, papaja's en koffiestruiken in zijn tuin. De bewoners van de kampong doen een groot deel van het werk in de tuin in ruil voor bv. kleding.
Het valt op dat in de brieven naar zijn oom en tante er nauwelijks een negatief woord staat over het missiewerk, de problemen of wat dan ook. Hij schetst een positief beeld en hoopt op een voortdurende bijdrage vanuit Tilburg voor zijn werk. Hij eindigt zijn brief dan ook met *Ik bedank u hartelijk voor alles wat u voor ons doet*.

De bezetting van Nederland in mei 1940 betekent dat de contacten met het moederland worden verbroken. De kroniek die de missionarissen zelf bijhouden over hun werk in Merauke en andere plaatsen houdt ons nog enigszins op de hoogte van het wel en wee van Pater de Brouwer.

Het werk van de pastoors van de verschillende staties wordt geïnspecteerd. Medio januari 1940 gaat de beheerder op inspectietocht in de negen kampongs van heeroom. Zijn rapport geeft een onthutsend beeld van de uitdagingen waarvoor heeroom zich gesteld ziet: *In de Biankgs* (kgs = kampongs) *is de moeilijkheid van meerdere mislukte katholieke huwelijken. Uithuizigheid van de grooten doet de schoolkinderen hongeren. Een nieuw gezichtspunt kwam op, nl. dat het geringen aantal kinderen niet zoozeer komt van onvruchtbaarheid – het tegendeel blijkt bij vele vrouwen – maar van abortus en moord van pasgeborenen; van het laatste halfjaar kent de Pastoor acht gevallen.*
In de vier Digoelkgs nog steeds gevaar van vluchten, vooral in Koema-Kadoear, van Koena vertrok reeds de grootere helft, meer dan 200 menschen. Nog steeds schrik voor de Djairlui en geen wonder, daar in 1939 nog meermalen is gesneld: tweemaal te Endeboe onder Koena, eens 12 Koena-lui overvallen, w.v. gesneld, eens 7 menschen van Boha, Bianners, gesneld, dragers van de Politie. Eenmaal 4 of 5 gestrafte Digoelers, drager van de militairen, gesneld die gevlucht waren. Aan de Kia-Womo is onder elkaar ook gesneld. En takaw, onze vriend van Bisja aan de Womo, bleek de hoofdman te zijn van den overval te Pesnamnam, in Aug. 1937, waarbij 5 Kia-lui werden gesneld. Hij en de zijnen zijn door B.

Uneputty gevangen genomen, later vluchtte bij uit de boei van Merauke. Weer opgepikt.

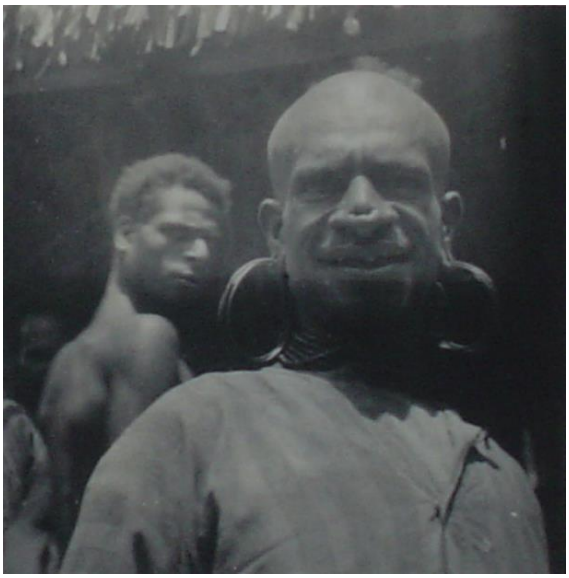

Links: Pater provinciaal Nico Verhoeven uit Udenhout, heeroom en een man uit Moeting, voor het huis van heeroom in Moeting. Rechts een man van de Kali Woeno van de Djair-stam in de boeien vanwege koppensnellen. Beide foto's uit februari 1939.

In de Annalen, het maandelijks periodiek van de orde, verscheen in september 1940 een verhaal over het werk van heeroom. Hij beschrijft daarin een heidens gebruik waarbij overleden familieleden of partners door middel van het gooien van stenen in een hut antwoord geven op vragen van de levenden. Heeroom is daarvan getuige geweest maar hij blijft sceptisch. Als hij tijdens de sessie extra licht aan wil doen dan werkte het niet "*omdat de geest bang was van het licht", zoo zeiden de menschen*.
Hij vertelt over de moeilijkheden met betrekking tot het in de kampongs houden van al dan niet gedoopte inlanders. Dat heeft alles te maken met de koppensnellers die strooptochten houden in het binnenland. Als het gerucht gaat dat ze in de buurt aan het snellen zijn dan lopen veel inlanders weg uit de kampongs om in zich in de jungle te verbergen en in nogal wat gevallen komen ze niet meer terug. Zelf ontloopt hij ook enkele malen de snellers omdat hij net een dag of twee later hun pad kruist en ze weer verder zijn getrokken.
Bij zijn tochten door de binnenlanden ontdekt hij regelmatig nieuwe kampongs in zijn werkgebied waar hij dan probeert om de inwoners aan zijn statie te binden.
Verderop in het artikel krijgen we inzicht in de benodigdheden die de missionarissen gebruikten in de missie: *Kraaltjes zijn geld waard, om tegen eten te ruilen, dragers te betalen etc. Eenvoudige jongensbroeken, meisjesjurken etc. Afgedankte nog bruikbare timmergereedschappen*. Alles is welkom. Daarna blijft het enkele jaren stil en vind ik niets over zijn activiteiten in Nederlands Nieuw-Guinea.

Tweede Wereldoorlog in Nederlands Nieuw-Guinea

Japan valt in december 1941 Nederlands-Indië aan en op 8 maart 1942 geven de Nederlandse troepen zich over. Japan had vooral behoefte aan o.a. de rijke olievoorraden en andere grondstoffen van Nederlands-Indië.

In november 1941 begint Japan al met de aanval op Nederlands Nieuw-Guinea en ze veroveren langzaam aan de plaatsen aan de noordkust in de richting van het Australische deel van het eiland. Het plan is om vanuit Nieuw-Guinea Australië aan te vallen.
Aan de zuidkust blijft het gebied rond Merauke vrij en daar wappert al die jaren de Nederlandse vlag. In 1943 beginnen de Amerikanen met een offensief in Nieuw-Guinea dat langzaam verloopt en pas in 1944 tot echte resultaten leidt. Eind april 1944 heroveren de Amerikaanse legers de hoofdstad Hollandia en vestigen daar hun hoofdkwartier.

De oorlog in Azië begon weliswaar later dan die in Nederland en West-Europa, maar de impact voor de missionarissen was groot. Het missiepersoneel op Nieuw-Guinea krijgt met vertraging berichten dat steeds meer delen van Nederland-Indië in handen van de Japanners vallen. Als in februari 1942 de aanval op Ambon plaatsvindt, komt het gevaar heel dichtbij en wordt er gesproken over een mogelijke evacuatie.
Met het toenemen van de spanning gaan steeds meer Papoea-kinderen terug naar hun ouders in de dorpen in het binnenland.
Al snel komen er in Merauke met enige regelmaat oorlogsvluchtelingen aan, zowel militairen als burgers. Het openbaar gezag komt langzaam in de problemen als de betaling van de politie niet meer kan plaatsvinden. De medewerkers van de politie hoeven niet meer te patrouilleren vanwege een loonkorting en krijgen meer vrije tijd om te tuinieren en zo voldoende voedsel te houden voor hen en hun gezinnen. *Dat alles bemoeilijkt het werk; bovendien verdwijnen meerderen uit gebrek aan kleren, in de bossen en intussen moetende missionarissen, zonder meel en met weinig rijst, leven van de bodem en de hulp van de goeroes, sage mais en patatas vervangen veelal de gebruikelijke voeding*.

Op 27 april komt er bericht van hogerhand dat alle missiepersoneel in Merauke en omgeving moet blijven waar ze zijn vanwege eventuele evacuatieplannen naar Australië. In juni komen er berichten over de evacuatie van verschillende missieposten met Europeanen.
Geld en eten blijven problematisch. De verbindingen worden steeds moeizamer en de onzekerheid over de lotgevallen van verschillende paters groeit. Er is ook onrust tussen de verschillende stammen nu het openbaar gezag verzwakt is en de handen vol heeft aan het oorlogsgevaar.

De oorlog nadert en tijdens kerstmis 1942 is er een black-out en is er geen nachtmis. Op 30 december volgt een luchtaanval. Het bombardement richt grote schade aan. De paters geven zelf een overzicht van de verwoestingen: *de ene helft van de pastorie was hellende, het zinken dak er grotendeels af, van de kerk waren beide wanden van het muurtje geschoven, een paar stijlen geknakt, het dak er deels af en de rest met honderden gaten doorschoten. Zelfs het zusterhuis bleek in de nok opgelicht en in de kamer lag vol gebroken ruiten. (…) Verder was zwaar beschadigd het meisjesinternaat, waar twee bommen langs vielen. De andere gebouwen waren lek en gebroken ruiten en gaten van shalls en kogels. We werkten tot in de avond, om de inboedels van huis en kerk te bergen in de bijna onbeschadigde goedang. (…)*
De volgende dag kwamen 18 vliegtuigen het nog even overdoen en vernielden de verlate tangsi en ziekenhuis en verbrandden de toko Timor met inboedel en geld. Wij waren toen reeds in Boeti.

In de kroniek van Merauke lezen we: *Merauke verlaten, de missiegebouwen verwoest, zo eindigde 1942. Deo gratias*
In 1943 blijft Merauke onder dreiging van Japanse luchtaanvallen en wordt een aantal keer zwaar getroffen.

Naarmate de oorlog vordert en de Japanse dreiging afneemt ontstaat er ruimte om de missionarissen en broeders hun uitgestelde verlof toe te staan. In 1944 mag heeroom een tijdje op adem komen in Australië. Hij regelt tijdens dat verlof met confrater Hoeboer de herdruk van enkele boekjes. Hij verzorgt illustraties voor de Tangga Prembatjaan voor de Papoea's. Zo komt zijn talent voor tekenen nog van pas.
Op 9 september vertrekt hij naar Hollandia, de hoofdstad van Nederlands Nieuw-Guinea, nu Jayapura genaamd. Hij ontmoet daar de Amerikaanse legerafdelingen die met maar liefst 400.000 man sterk aanwezig zijn en die hem volgens het verslag royaal tegemoet treden. Hij komt terug met de boodschap dat er meer aandacht moet komen voor de opleiding van Papoea-goeroes. Deze goeroes zijn opgeleid door de missionarissen en helpen hen bij het handhaven van rust en het naleven van de nieuwe regels. Zij functioneren idealiter als de ogen en oren van de pastoors en het gezag en grijpen in als het kan.

Op 10 juli 1945 krijgt heeroom zijn benoeming tot schoolbeheerder in Merauke. In die functie schrijft en ontvangt hij meerdere brieven. Het betreft niet alleen de scholen in Merauke maar in het hele district. Deze correspondentie gaat in de meeste gevallen om allerlei praktische zaken zoals bestellingen, betalingen en andere financiële zaken. De gang van zaken in de verschillende staties en het functioneren van de goeroes is ook onderwerp van de brieven. Doen ze hun werk goed of slecht zijn er wijzigingen of moet er iemand ontslagen dan wel benoemd worden.
Als schoolbeheerder let heeroom op het gedrag van de leerlingen op school en met name het weglopen van jongens. Dat gebeurt blijkbaar met enige regelmaat. Ze blijven weg zonder het hoofd van de school of de goeroe op de hoogte te stellen. Zo *ontstaat er willekeur en bandeloosheid*, volgens heeroom. Een voortdurende zorg blijft het bestrijden van de "oude gebruiken" waarin de verschillende stammen blijven volharden. Ze dwingen hun kinderen om daarvoor terug te komen naar het dorp. In twee brieven uit juli 1946 aan het hoofd van het plaatselijks bestuur schrijft heeroom dat kinderen die weigeren naar zo'n lokaal "feest" te gaan worden bedreigd met de dood. Bij dergelijke feesten is de toon vaak sterk anti-gezag en de leiders zeggen *dat het niet nodig was om naar de bevelen van de Compagnie te luisteren*. Hij stelt daarom voor om de schooljongens te onderzoeken. *Beste is om alle rouwsierselen en het wit maken van het lichaam te verbieden, want dat moet gepaard gaan met gebruiken die verboden zijn*. Hij somt een serie incidenten op van 10 mei tot en met 9 juli waar steeds dronkenschap een grote rol speelt en wat leidt tot vechtpartijen en mishandeling. Een maand later is de vernieling van de schooltuin met groenten en patates door loslopende sapis (runderen) en paarden onderwerp van een brief.
Verder is het een komen en gaan van paters en broeders onderweg naar alle windstreken binnen en buiten Nederlands Nieuw-Guinea. De boten waar ze mee komen bevatten meestal voorraden en berichten van het thuisfront of interne post. De bevoorrading van de staties in het binnenland is vanzelfsprekend een voortdurende uitdaging omdat de spullen uit allerlei gebieden moeten komen en

de verbindingen zeer moeizaam blijven vanwege het weer en de gesteldheid van het land met dichte jungle en veel rivieren.
De boten zijn met enige regelmaat kapot en de oude gewoonten van de Papoea's zijn heel moeilijk uit te roeien: het koppen snellen en kannibalisme blijken hardnekkig. Telkens weer komen hierover berichten binnen en hoewel sommige stammen daarmee gestopt zijn worden ze soms door naburige stammen onder dwang verplicht om toch mensenvlees te eten. Pater Jen Sneekes schrijft in augustus 1947 vanuit Kèpi: *Beste Tjot*: *De Kèpi lui brachten begin Aug. Een vrouw van hier naar Yoqem om ze daar op te laten peuzele. De Yoqem lui durfden dat echter niet uit vrees voor de Companie. Toen hebben ze die vrouw zo goed als half dood geslagen zodat ze nu nog niet kan lopen*. Het is onvoorstelbaar om in die werkelijkheid te moeten functioneren als mens en als rooms-katholiek priester.
In mei 1949 schrijft heeroom aan zijn confrater Jen dat hij net terug is van Jangandoer. Hij was vanaf april op reis geweest en had op het laatst op de boot malaria gekregen, *doch thuis was ik er ook nog enkele dagen mee opgescheept. Naar Jangandoer gaande heb ik het er uitgelopen*.

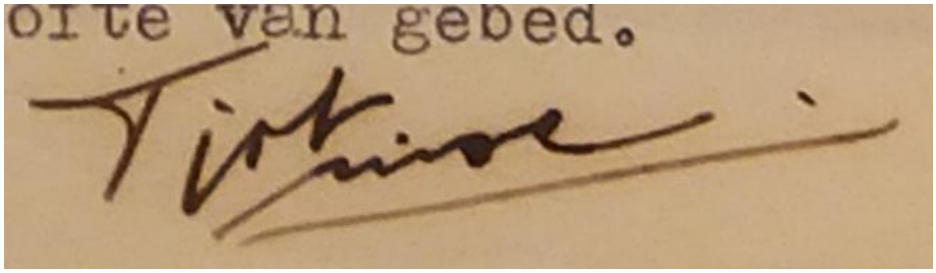

Ondertekening met Tjot msc. Dat doet heeroom alleen met een enkele missionaris, bv. Kees Meuwese, en zijn zussen.

Missionaris zonder baard

Heeroom schrijft op 29 december 1945 een brief aan zijn zus Regine. Zij heeft tuberculose en vele maanden van haar leven doorgebracht in diverse sanatoria in Nederland. Uiteindelijk is ze daarvan hersteld en daar refereert Heeroom ook aan. *Ik ben blij dat jij het nog zoo goed maakt en dat je aan het werk bent*. Verderop schrijft hij nog *Zorg maar dat je jezelf niet te zeer inspant*.
Met deze brief stuurt hij een foto mee die in Melbourne is gemaakt tijdens zijn kortstondige verblijf daar in 1944. *Zoo je ziet heb ik mijn baard afgeschoren, en denk dat te blijven doen trots protesten van verschillende anderen*. Een missionaris zonder baard... dat was toen een kleine revolutie blijkbaar. Heeroom heeft nooit meer een baard gehad.

Foto voor het station in Flinderstraat in Melbourne in 1944. Midden met baard Kees Meuwese, rechts, zonder baard, heeroom. De andere missionaris op de rug gezien is Pastoor de Jong.

Heeroom, pater Kees Meuwese en pastoor de Jong. Bijschrift van Heeroom in zijn album. Hier is ook te zien dat de baardgroei bij heeroom niet overweldigend was vergeleken met zijn confraters.

In deze brief vertelt heeroom nog dat de pastoors van het H. Hart in de missie zijn gebleven en hebben doorgewerkt. *Zoo je weet zijn wij onder de oorlog hier het enige stukje vrij land van Nederland en Indië gebleven. (…) Het was wel een spannende tijd, doch gelukkig hebben we het er goed afgebracht*.
In de Annalen van februari 1946 schrijft heeroom dat hij in zijn standplaats Merauke vier internaten beheert, schoolbeheerder is, pastoor van verschillende parochies en bijstaties en tevens vervanger van de apostolisch vicaris. Hij had geen tijd om zich te vervelen.

In een brief van 22 maart 1946 schrijft hij aan zijn zus Fien die dan een opleiding tot verpleegster volgt. Hij vertelt over de ontwikkelingen op het gebied van onderwijs. Heeroom schrijft dat in augustus een internaat voor papoeas wordt geopend dat ruimte biedt aan 300 jongens. *Hoe ik aan leerkrachten moet komen is me nog een raadsel, evenzo aan het eten voor zooveel menschen, zonder nog te spreken van al die schoolbehoeften, maar ja we hebben de kans van ons leven en daarom beginnen we maar, de rest zien we wel*. Een opportunistische aanpak! Na Pasen start in een nieuw gebouw de huishoudschool voor 50 papoeameisjes en na augustus komen er nog eens 50 leerlingen bij voor de volksschool.

Hij is blij met zijn jeep, *anders zou ik er nooit mee klaar komen*, maar het gebrek aan benzine maakt het weer een stuk lastiger. Aan de afsluiting van zijn brief, *so long*, is te zien dat hij veel met Amerikanen en Australiërs te maken heeft gehad.

Heeroom en pater Meuwese bij de jeep.

< Fien en heeroom in de tuin bij hun ouders in 1953.

Zijn zus Fien is blijkbaar betrokken bij een missieclub in het ziekenhuis in Heerlen waar ze in opleiding is, want in een brief van 20 juni memoreert heeroom daaraan en heeft hij een brief voor dat gezelschap meegestuurd. Uit een brief van oktober 1946 van het missiehuis in Stein blijkt duidelijk dat Fien bezig is informatie te verzamelen over de missie in de oorlog om met de missieclub te delen. Er is in die brief sprake van een missiezondag voor de zieken in het ziekenhuis. Ze doet een verzoek om voorwerpen die ze op die dag wil laten zien. Hieruit blijkt dat het thuisfront stond volledig achter het werk van hun heerbroer staat.

Heeroom schrijft in maart 1947 opnieuw naar zijn zus Fien en in die brief proef je ook scepsis over de resultaten van de missie. Van de andere kant gebeurt er ondertussen een heleboel in zijn werkgebied op het gebied van de gezondheidszorg. Er is sprake van de overdracht van het gouvernementsziekenhuis aan de missie. Daarnaast zijn er plannen om enkele kleinere ziekenhuizen te openen in Nieuw-Guinea. Om daar verpleegsters te krijgen begint een opleiding voor Papoea jongens en meisjes om verpleger te worden. De organisatie van die opleiding komt onder het beheer van heeroom. Hij vraagt om geestelijke steun, *dat je voor het een en ander eens goed zult bidden.* Hij heeft nu al *zoveel brieven te beantwoorden en te schrijven, elke maand zooveel aanvragen in te dienen, zoveel subsidies van scholen en internaten aan te vragen etc. etc. dat er van op school inspectie gaan niet veel komt*.
Op 31 maart volgt nog een kort briefje uit Makkassar waar hij mgr. Grent vertegenwoordigt op de kerkvoogdenvergadering van Oost-Indonesië. Zijn functie als plaatsvervanger van de vicaris kost veel tijd en hij zegt over drie weken weer terug te zijn in Merauke.

In een artikel van 1 mei 1948 schrijft pater Geurtjens over de moeilijkheden van het missiewerk. Het gaat in dat artikel met name om de moeizame verbindingen in het uitgestrekte Nederlands Nieuw-Guinea waar fatsoenlijke wegen ontbreken en het water de beste kansen biedt om snel ergens te komen. Helaas ontberen de missionarissen fatsoenlijke motorboten. Dat belemmert hun werk dusdanig dat het missiewerk niet wil vlotten en het werkt niet motiverend voor de missionarissen die hun stinkende best doen en graag willen maar niet kunnen. Pater Geurtjens noemt in zijn artikel een uitroep van Pater de Brouwer: *We hebben op het ogenblik meer behoefte aan een flinke motorboot dan aan een hele bezending missionarissen!* Dat gevoel sijpelt af en toe door in de brieven van heeroom. Overigens heeft deze oproep tot gevolg dat de missieclub van het St. Odulphuslyceum geld inzamelt voor een nieuwe motorboot die in april 1951 in Nieuw-Guinea aankomt. In de kroniek van Merauke staat: *Het is een mooie motorboot die door de studenten van het Tilburgs St. Odulphus lyceum aan Pater Meuwese ten geschenke is gegeven. Jammer dat de boot onderweg in de golf van Bis*(k)*aie, alsook in de haven van Sorong zo beschadigd is. Boot en motor zullen geheel gereviseerd moeten worden.*

Overhandiging van de motorboot St. Odulphus-Tilburg op zaterdag 1 juli 1950 in de Piushaven.

Terug in Tilburg

In een brief van juli 1949 schrijft heeroom al dat hij *binnen niet al te langen tijd naar Nederland* gaat. Dat gaat toch wat langer duren maar uiteindelijk breekt het moment aan dat hij op verlof mag gaan. Hij vertrekt op 11 oktober en komt op vrijdag 23 december 1949 aan in Tilburg na een verblijf van 14 jaar in Nieuw-Guinea. De krant van 21 december besteedde er aandacht aan.

De Tilburgse pater De Brouwer M.S.C. zal Vrijdag omstreeks half twaalf in onze stad arriveren, nadat hij jarenlang in Nieuw-Guinea is werkzaam geweest. Hij was plaatsvervangend overste op Merauke. Welkom pater De Brouwer.

Nieuwsblad van het Zuiden 21-12-1949

Bij zijn aankomst in Rotterdam staan zijn vader, ome Toon Hovers en Sjef Hovers op de kade om hem te begroeten. Op Tweede Kerstdag 1949 viert de familie de terugkomst van hun zoon en broer met een kerstdiner.

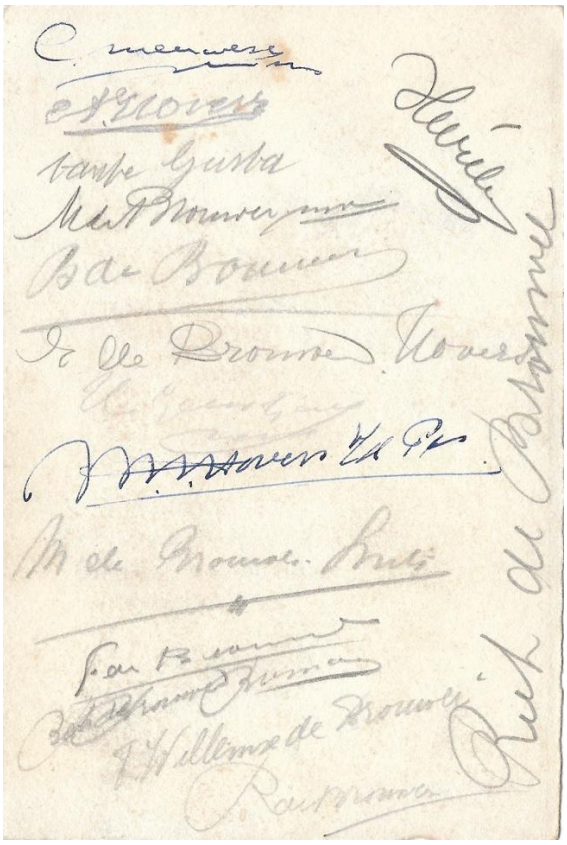

Menukaart ter gelegenheid van de terugkomst van heeroom in 1949. Op de achterkant hebben de aanwezigen een handtekening gezet. Cees Meuwese (collega missionaris), A. Hovers (oom), tante Gusta, Heeroom zelf, Bernard de Brouwer (vader), E. de Brouwer-Hovers (moeder), H. Geurtjens (collega missionaris), M. Hovers van de Pas (tante), M. de Brouwer-Smits (Riet, schoonzus, getrouwd met), F. de Brouwer (broer Frans), B. de Brouwer-Biemans (schoonzus Betsy, weduwe van broer Antoon), T. Willemse-de Brouwer (zus Toos), R. De Brouwer (zus Regine), Riet de Brouwer (zus) en H. Willemse (rechtsboven; Henk Willemse, schoonbroer). Van mijn vader en moeder ontbreken de handtekeningen.

Zijn verblijf in Nederland is niet alleen een vakantie. Vanzelfsprekend bezoekt hij familie en vrienden en uiteraard het moederhuis van de congregatie aan de Bredaseweg. Hij doopt zijn nichtje Marie-José Willemse in 's-Hertogenbosch en bezoekt zijn schoonzus Betsy Biemans, die dan al weduwe is, en haar gezin in Oosterhout samen met pater Geurtjens.

Hij gebruikt zijn verblijf in Nederland spullen te bestellen en op te sturen naar zijn confraters in Nederlands Nieuw-Guinea. Hij bezoekt zijn weldoeners en vertelt uitgebreid over zijn bevindingen en avonturen in de missie. Het blijft belangrijk om het belang van de missie en de vereiste geldelijke en materiële ondersteuning op peil te houden. Een goede PR is daarom belangrijk: de relaties onderhouden.
Terwijl hij in Nederland is komt zijn naam meerdere keren voor in de Annalen, misschien omdat hij in Tilburg was en daar de redactie hem eenvoudig kon benaderen om wat bijdragen voor het blad te schrijven.
In juli 1950 verschijnt een bijdrage over zijn kok Paulinus. Dat dramatische verhaal vond plaats tijdens zijn pastoorschap in Moeting. Paulinus trouwde met Theresia en woonde in een hutje dat heeroom voor hen had laten bouwen. Een

paar dagen na het huwelijk ging heeroom op tournee voor enkele weken. Paulinus wilde per se mee. Tijdens het laatste bivak van de tournée verschenen enkele mensen uit Moeting naar dat bivak om te vertellen dat Theresia was omgekomen bij een brand. Heeroom bracht het nieuws aan zijn kok *en toen ik daar in de tropennacht bij mijn rustig slapende kok stond, keek ik dieper dan ooit in afgrond der Goddelijke Voorzienigheid*. Paulinus was ontroostbaar en het hele gezelschap vertrok onmiddellijk terug naar Moeting. Hij hield het niet langer uit in het dorp en vertrok naar Merauke en *verdween als lid van de wildernis-politie in het ruige gebied van de Moejoe*.
In november schrijft hij een kort artikel getiteld *Oase der moordenaars*. Dat is een moeilijk te bereiken plek aan de Digoel-rivier waar moordenaars die een dorp hadden overvallen en mensen hadden vermoord en opgegeten zich schuilhielden.
Het is hiervoor al vaker genoemd, maar dit soort praktijken waren geen uitzondering. Uit de manier waarop het hier wordt beschreven, spreekt geen enkele afschuw of schok uit. Als je dit soort gebeurtenissen met enige regelmaat meemaakt en je verkeert dagelijks in die omgeving dan raak je zelfs aan dit soort verschrikkelijke taferelen gewend.

Terug naar de missie

Heeroom blijft bijna een jaar in Nederland en reist in november 1950 weer terug. Hij neemt op 2 november 1950 het vliegtuig vanaf Schiphol en komt op 12 december 1950 per boot weer aan op Nederlands Nieuw-Guinea. De kroniek van Merauke zegt daarover: *Met stille trom arriveert 12 december de nieuwe Overste met de KPM boot, want de vliegtuigen van de KLM vliegen niet meer vanuit Biak naar Merauke omdat hier geen benzine meer is.*
Tijdens zijn verblijf in Nederland is heeroom benoemd tot de eerste overste van het nieuwe Vicariaat Merauke. Naast de functie van Overste bedient heeroom als pastoor/priester de dorpen Boeti, Sopadem-Masem, Koeper en Jangandoer en hij is ressort schoolbeheerder van Merauke.

Heeroom pakt snel zijn werkzaamheden weer op en gaat op reis. Op 6 januari vertrekt hij naar Koembe om assistentie te verlenen bij een groot doopfeest. Het dopen vindt meestal plaats in grote groepen, kinderen en volwassenen. Deze gezamenlijke doopfeesten gaan gepaard met een flink feest dat grote aandacht krijgt in de lokale gemeenschappen. Bovendien beperkt deze manier van dopen de te reizen kilometers aanmerkelijk. Dat het om grote aantallen dopelingen gaat blijkt b.v. in juli als in Kepi op twee dagen respectievelijk 1800 en 2200 Papoea's het doopsel ontvangen.
Al in maart leggen twee inheemse broeders hun eeuwige geloften af nadat ze hun tijdelijke geloften 20 jaar lang jaarlijks hebben verlengd. Zo zijn er steeds successen te melden naast alle problemen die telkens de kop op steken.

In zijn rol van overste van het vicariaat Merauke komt heeroom in 1953 naar Nederland voor een bijeenkomst van het kapittel. Hij schrijft later dat jaar aan tante Pietje: *Onder mijn vacantie tijd in Holland heb ik ook van u veel plezier gehad en u hebt mij prachtig geholpen*. In dezelfde brief schrijft hij ook cynisch over een bezoek van minister Kernkamp en de Gouverneur *en andere hoge pieten* in o.a. Merauke. *Het zal een hele officieele deftigheid geven*. (…) *Het voordeel van zo'n bezoek is, dat ze hier weer eens alle wegen schoon maken, de bruggetjes herstellen, want het gras staat soms een meter hoog op de wegen, zodat je er nauwelijks door kunt*. Frustratie over de voortdurende moeilijkheden

op Nederlands Nieuw-Guinea blijkt steeds weer uit zijn brieven, zowel naar familie in Nederland als naar zijn confraters in de missie.
Pasen valt in 1954 op 18 april. Vanwege de uitgestrektheid van zijn missiegebied rond Moeting kan niet iedereen Pasen op de dag zelf vieren met een priester aanwezig. Ik neem de beschrijving van mijn heeroom hier letterlijk over.

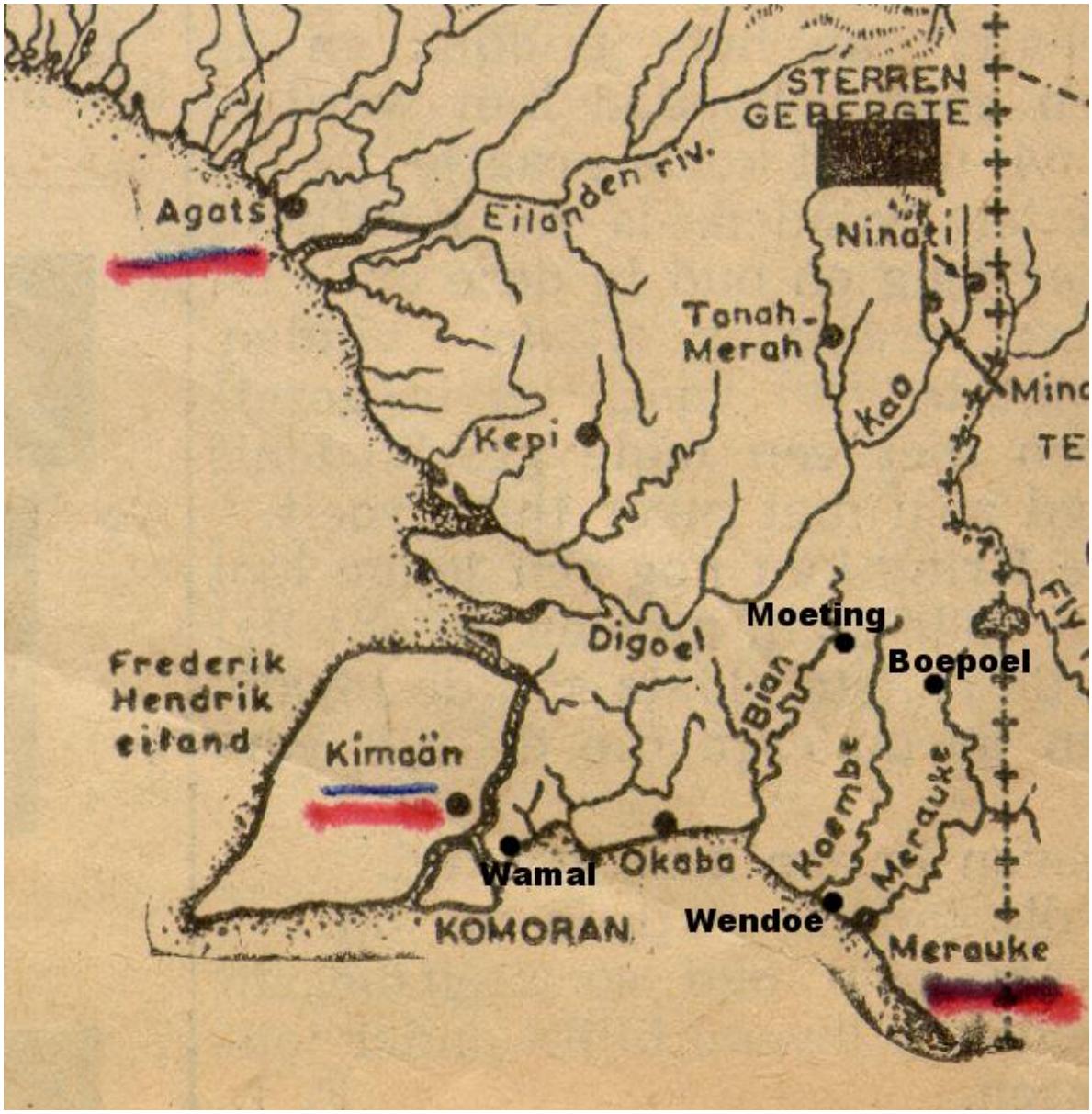

Kaart van een deel van Nederlands Nieuw-Guinea met enkele plaatsen waar heeroom heeft gewerkt.

Overmorgen ga ik naar de Bianstreek, hier 45 km vandaan. Ik zal daar het Paasfeest vieren. Palmzondag vier ik aan de boven Bian waar de dorpen die in de bossen nog hoger op gelegen zijn, ook samen komen. Paasfeest zelf vier ik aan de beneden Bian, in een dorp 60 km daar vandaan. Ook daar komen dan 'n 6tal dorpen bijeen, zodat ik dan vanzelf heel wat volk bij elkaar heb. Na Pasen ga ik dan naar de Digoel rivier, waar ik ook nog 'n 5tal dorpen heb liggen. Terug in Moeting, mijn hoofdstatie in de Bianstreek, moet ik naar de Flyrivier, ruim 100 km lopen, om daar de mensen gelegenheid te geven om hun Pasen te houden.

Van de Fly moet ik 55 km terug lopen naar Boepoel en ga mijn dorpen aan de Merauke rivier bezoeken voor de Pasen te laten houden. / heen en terug ruim 200 km lopen en varen. U begrijpt dat 't dus wel een goede ander halve maand duurt voordat ieder in de gelegenheid is geweest om zijn Pasen te houden, en dat er voor mij niet veel tijd is om Paas correspondentie bij te houden. Gelukkig ben ik gezond en sterk om dit bos leven vol te houden.

50-jarig huwelijk ouders

Als zijn ouders op 27 september 1955 hun gouden bruiloft vieren is heeroom in Nederland om dat feest luister bij te zetten Hij staat op het officiële groepsportret dat ter gelegenheid van dat jubileum is gemaakt.

^Het volledige gezin van opa en oma de Brouwer ter gelegenheid van hun 50-jarig huwelijksfeest in 1955. Er ontbreekt maar een kleinkind en dat ben ik aangezien ik pas drie jaar later ben geboren.

Het is tijdens dit verblijf in Nederland dat zijn neef Wim van de Plas zijn portret schildert. Het portret wordt door de familie als mislukt beschouwd. Ik heb het in mijn bezit en persoonlijk vind ik het een mooi en expressief schilderij.
Heeroom refereert aan dit schilderij in een van zijn brieven: *Zijn er al veel mensen komen kijken naar 't portret??*

Heeroom vliegt via Rome en Cairo terug naar Nederlands

Nieuw-Guinea. Zijn zussen Regine en Fien hebben hem naar Schiphol vergezeld.

Het is niet duidelijk wanneer hij zijn taak als Overste van het vicariaat weer heeft neergelegd. Na afloop van die ambtsperiode gaat hij weer aan de slag als missionaris.

Agats
Na een paar weken in Merauke vertrekt heeroom zijn nieuwe standplaats Agats. De reis met de motorboot duurt maar liefst vier dagen. Hij komt in Agats aan op 18 maart om 7 uur 's avonds. Er zijn dan honderden mensen op de been om de nieuwe pastoor te zien. *In tegenstelling met mijn vorig werkgebied, wonen hier in deze streken duizenden mensen, en er waren hele drommen naaktlopers komen kijken, want anders hebben ze toch niets te doen*. Heeroom is op tijd om de opening van een nieuwe kerk in Sjoeroe, op tien minuten roeien van Agats, mee te maken. *'t Is 'n gebouw van 50 meter lang en staat 1 1/2 meter boven de grond, omdat alles modder is en er bij hoog water 't zee water onderdoor klotst. 't Zijn gewoon allemaal ronde boomstammetjes met een blaren dak er boven op, 'n vloer van ronde knuppeltjes en wanden van boomschors. Toch doet 't geheel mooi aan en met Pasen had ik er wel 1400 mensen in*.

Heeroom in Agats aan het werk. 1956.

Heeroom heeft genoeg te vertellen over zijn nieuwe standplaats. Hij heeft een prachtige planken pastorie met prachtig uitzicht over de baai, de Flamingobaai en op zo'n 50 meter van het huis stroomt de grote rivier. Er komt een watervliegtuig met de resident van Merauke om besprekingen te voeren over een filmopname *(een kleuren film voor de Amerikanen en een gewone film voor Nederland)* die volgende week gemaakt gaat worden.
In Agats heeft hij de zorg voor 43 dorpen met samen 25.000 mensen. Er liggen nog veel meer dorpen waar nog geen contact mee is gemaakt. *2 weken geleden zijn er hier dicht bij weer 23 mensen gesneld...* Kortom: het is een groot gebied met veel inwoners en niet van gevaren ontbloot. Daar moet het thuisfront het mee doen. De vanzelfsprekendheid waarmee heeroom over de koppensnellers

praat herinner ik me nog van mijn vader die als hij het over zijn heerbroer sprak daar ook heel gewoon over sprak, alsof het ging om een flinke regenbui. Ik ben benieuwd hoe ze daar onder elkaar over spraken. Misschien omdat hun heerbroer er zo luchtig over spreekt is het voor hun ook minder dreigend geworden.
Tussen de regels door lees je de eenzaamheid die soms opspeelt. In januari 1957 viert heeroom zijn verjaardag in Merauke, *wat natuurlijk altijd weer prettiger is, als wanneer men alleen zit*, schrijft hij aan tante Pietje.

Op 10 augustus 1959 viert heeroom zijn zilveren priesterfeest in Agats. De dag begint met een gezamenlijk ontbijt. Daarna volgt een heilige mis die hij zelf celebreerde. De schoolkinderen komen de jubilaris hulde brengen voor zijn huis terwijl hij het lijdzaam ondergaat op de pendoppo (veranda). De zusters zijn ook van de partij. De dag krijgt een passend slot met een diner waar iedereen proost op de gezondheid van de jubilaris.

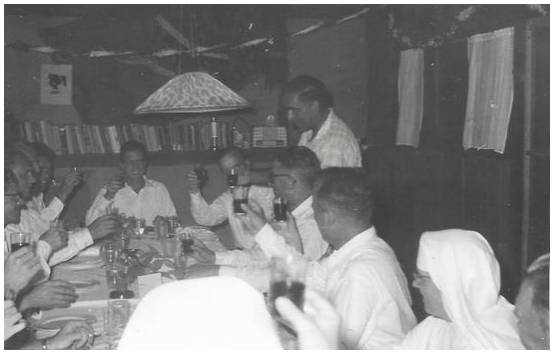

Als heeroom in 1960 25 jaar actief is als missionaris ontvangt hij voor zijn verdiensten een lintje: ridder in de orde van Oranje-Nassau. Dit keer geen foto's van feestelijkheden, waarschijnlijk omdat dit een persoonlijke erkenning was en geen onderdeel van het goede werk voor de godsdienst.

Heeroom op zijn veranda met zijn ridderorde opgespeld. 1960.

Heeroom geeft uitleg aan de jeugd. 1961.

Nederlands Nieuw-Guinea bij Indonesië

Nederlands Nieuw-Guinea maakt geen deel uit van de afspraken over de onafhankelijkheid van Indonesië in 1949, de zgn. Soevereiniteitsoverdracht. Indonesië wil van meet af aan Nederlands Nieuw-Guinea toevoegen aan hun grondgebied. Geleidelijk aan neemt de spanning toe en dat mondt na 1960 uit in een reële militaire dreiging. Uiteindelijk gaat Nederlands Nieuw-Guinea in 1963 over naar Indonesië. Nederland draagt het bestuur op 1 oktober 1962 over aan de Verenigde Naties. In de aanloop naar die overdracht vertrokken veel Nederlanders terug naar Nederland.

Terug naar Nederland

Op 12 april 1962 schrijft heeroom aan tante Pietje dat hij over twee jaar op verlof komt. Zijn nieuwe standplaats is nu Wamal. Dat ligt aan de zuidkust van Nederlands Nieuw-Guinea en een stuk dichter bij Merauke dan zijn vorige standplaats Agats. De meeste van zijn mensen kan hij alleen bereiken via de zee. Hij prijst zijn gezondheid die het reizen mogelijk maakt en voegt daar nog aan toe: *het buitenleven helpt er goed aan mee om fit te blijven*. Zijn huis en kerk in Wamal zijn in verval en moeten opgeknapt worden. De middelen heeft hij nog niet allemaal en de broeder die het werk moet doen ligt met geelzucht in Merauke, maar hij houdt goede moed.

Naast de gewijzigde politieke situatie begint het verblijf op Nieuw-Guinea zijn tol te eisen. Heeroom krijgt lichamelijke klachten. Op 9 augustus 1962 schrijft hij aan zijn zus Fien een brief met enkele serieuze onderwerpen. Hij is net vanuit Wamal in Merauke aangekomen waar de situatie onrustig is vanwege het besluit om de vrouwen en kinderen te evacueren naar Hollandia, de hoofdstad van Nederlands Nieuw-Guinea. Aanleiding was de aanstaande overdracht van Nederlands Nieuw-Guinea. Veel Papoea's vertrekken uit Merauke en keren terug naar hun dorpen. Heeroom schrijft verder dat in Wamal de situatie onveranderd is gebleven en je nergens wat van merkt. Hij schrijft ook: *Ik zelf maak het nog uitstekend*.
Een maand later schrijft hij opnieuw naar zijn zus, nu vanuit Hollandia. Blijkbaar is hij zelf ook uit Merauke vertrokken. *Van hieruit ga ik naar Nederland en kom dan op vervroegd verlof. De dokter hier bevond dat ik het aan de nieren had, doch hij durft hier niet te behandelen omdat iedereen hier weg wil op 1 oktober.* Hij schrijft nog *ik heb nergens last van, kan gewoon lopen etc. etc*. Schreef hij in augustus nog dat het goed met hem ging, nu blijkt dat toch niet zo te zijn.
Op 6 oktober schrijft hij zijn laatste brief vanuit Nieuw-Guinea en 12 oktober hij naar Biak om vandaaruit naar Schiphol te vliegen.
Heeroom zal de reis naar Nederlands Nieuw-Guinea nooit meer maken.

Werken in Nederland

Eenmaal in Nederland blijken zijn klachten heel serieus te zijn en hij ondergaat de noodzakelijke operaties en behandelingen. Pas in 1963 kan hij weer aan het werk. Op zaterdag 1 juni 1963 celebreert heeroom de mis ter gelegenheid van het 50-jarig huwelijk van zijn oom Antonius de Brouwer met Alphonsine Weber in de parochiekerk van Fatima. Vanwege dit heuglijke feit verschijnt er een uitgebreid bericht in de lokale krant.

GOUDEN ECHTPAAR
DE BROUWER

Zaterdag vierden de heer en mevrouw A M de Brouwer-Weber hun 50-jarig huwelijksjubileum. De echtelieden, die op no 22 in de Hertogstraat wonen en beide 77 jaar uod zijn, konden er met hun twee kinderen en 11 kleinkinderen echt van genieten, omdat zij zich, hun leeftijd in aanmerking genomen, nog in 'n redelijk goede gezondheid mogen verheugen. De Heugelijke dag werd begonnen met een H. Mis van dankbaarheid die te half 10 door de Heer-neef Pater Mathieu de Brouwer MSC in de parochie kerk van Fatima werd opgedragen.

Hiernn toog het gezelschap voor het ontbijt en de receptie naar 't parochiehuis, waar de bloemetjes buiten werden gezet. Tijdens de receptie kwamen zeer vele familie-leden, vrienden en kennissen het gouden paar gelukwensen aan bieden. Een en ander ging gepaard met de aanbieding van ge schenken en bloemstukken.

's Avonds werden de feestelijkheden bij Maison van Kempen aan de Spoorlaan in intieme Brouwer was vroeger restaureur van de oude Philharmonie.

Gouden bruiloft van Toon de Brouwer en Alphonsine Weber in de voormalige parochiekerk van Fatima. Op de onderste foto zit heeroom naast zijn oom en tante en schept eens goed op. Krantenbericht uit de Nieuwe Tilburgsche Courant van 4-6-1963.

Op 27 september 1963 is heeroom benoemd tot kapelaan in Hatert. Hij blijft daar als kapelaan verbonden tot 1 augustus 1965. In een brief van 12 juli 1965 laat Provinciaal Jaspers hem weten dat de provinciale raad de dag ervoor had besloten om hem te benoemen tot *minister (of oeconoom*) van Stein. Zijn werk in Hatert zat erop. De bisschop was gevraagd om hem eervol ontslag te verlenen uit die functie. Hij krijgt de tijd om zijn zaakjes af te werken in de parochie zolang hij maar in Stein aanwezig is in de tweede week van september als het nieuwe schooljaar daar begint. Zijn ontslagaanvraag is snel geregeld aangezien in de krant van 16 juli al een bericht verschijnt van zijn aanstaande vertrek uit Hatert.

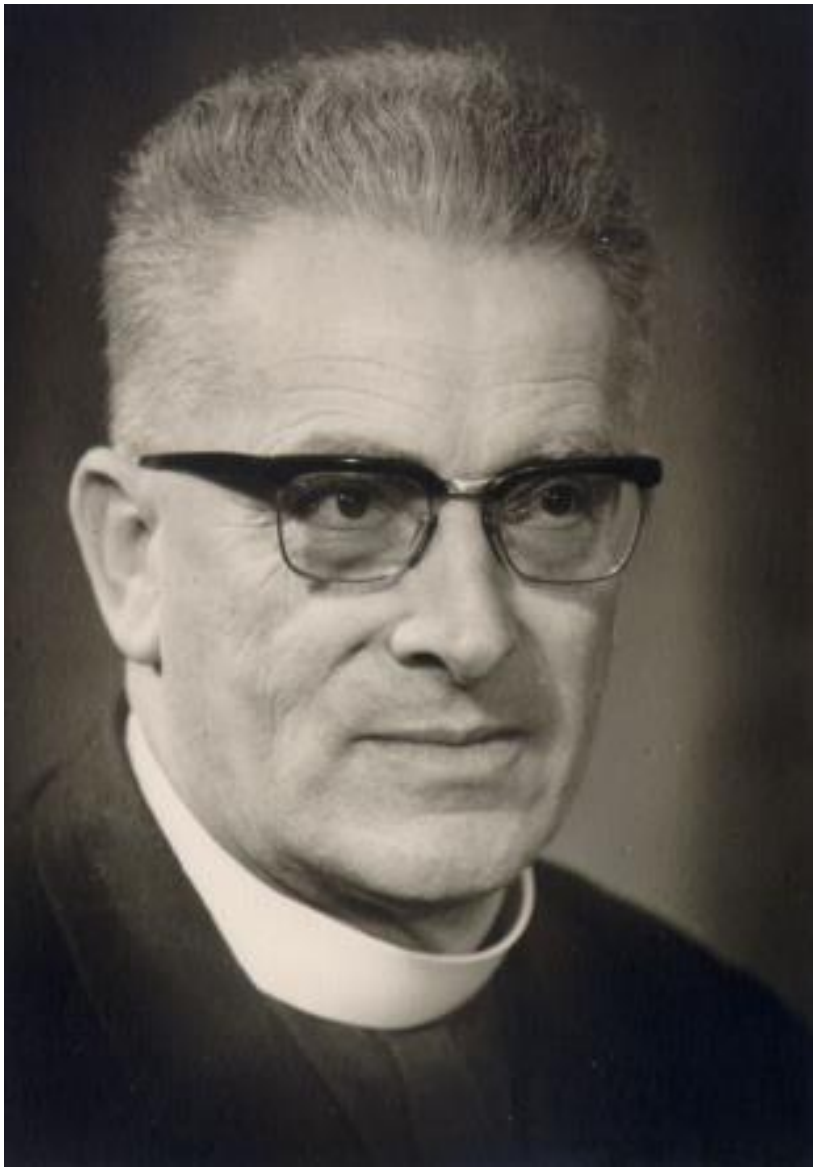

Heeroom ca. 1965.

Overlijden

Als zijn nierklachten toenemen gaat hij begin 1966 terug naar Tilburg. Heeroom overlijdt onverwacht op 21 maart 1966 in Tilburg trwijl hij herstelt van een zware nieroperatie.

* **Luud de Brouwer** (1958) heeft eerder gepubliceerd over de geschiedenis van Tilburg en Udenhout. Hij werkt bij Regionaal Archief Tilburg.

Bronnen

– Archief Missionarissen van het H. Hart *(bij Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven in St. Agatha (toegang AR-P027)*
– Krantenarchief en periodiek *Annalen van Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hert* via www.Delpher.nl
- Documenten en foto's uit de privécollectie van de auteur, behalve op p. 18 van de website van http://www.stoomvaartmaatschappijnederland.nl/ms-tawali-ptkfphws-1931-1960 en op p. 33 collectie Regionaal Archief Tilburg fotonummer 064764